

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GELECEĞİ: HEGEMONYA, İMPARATORLUK VEYA DAĞILMA¹

Zekeriyya AKDAĞ²

Özet

Sert gücünden ziyade yumuşak gücünü öne çıkararak, oluşum halinde olan ortak bir dış politikasıyla ve tamamlanmadığından dolayı belirsizliği devam etmekte olan siyasal örgütlenmesiyle Avrupa Birliği'nin, dünya politikasında ne kadar etkili olabileceği çeşitli tartışmalara neden olmaktadır. Kimi düşünürler tarafından ekonomik dev, siyasi küce ve askeri bir solucan olarak nitelendirilen Avrupa Birliği, dünya politikasında nasıl bir rol üstlenebilecektir? Bu çalışmada Avrupa Birliği'nin küresel hegemonya mücadelesinde önemli avantajlara sahip olduğu iddia edilmektedir. Etkin işleyebilen bir siyasi yapı inşa edebildiği takdirde Avrupa Birliği'nin, bazı yönlerden hegemonya bazı yönlerden de imparatorluk yapılarını andıracağı öngörülmektedir. Bu çalışmada AB'nin uluslararası politikada nasıl bir rol oynayabileceğinin analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaca yönelik olarak öncelikle uluslararası ilişkiler teorilerinin hegemonya anlayışları üzerinde durulacaktır. Daha sonra özellikle de eleştirel teorinin hegemonya yaklaşımı çerçevesinde AB'nin hegemonya mücadelesinde avantajlı ve dezavantajlı yönleri belirlenmesi hedeflenmektedir. Ayrıca AB gelişim sürecinin imparatorlukların ortaya çıkış süreçlerine benzeyen yönleri ortaya konmaya çalışılacaktır. Son olarak AB'nin dağılma ihtimali değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Hegemonya, İmparatorluk, Dağılma

- 1 Bu çalışma Mayıs 2017 tarihli "Turgut Özal Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Kongresi IV Küresel Siyasette Yeni Yönelimler Bildiriler Kitabı"nda yayınlanan aynı başlıklı bildirdiden esinlenerek türetilmiştir.
- 2 Araştırma Görevlisi, İnönü Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, zekeriyya.akdag@inonu.edu.tr

1. Giriş

Kıta büyüklüğünde bir alanda refah ve barışı sağlayabilen Avrupa Birliği (AB), sahip olduğundan çok daha büyük potansiyelleri barındıran bir örgütlenmedir. AB, dünya nüfusunun yüzde onunu bile bulmayan yaklaşık 500 milyonluk nüfusuna rağmen, dünya gayri safi yurtiçi hasılasının (GSYH) yaklaşık olarak üçte birine sahiptir. AB, dünya ticaretinin üçte birine yakını tek başına gerçekleştirerek en büyük ticari güç konumuna gelmiştir. Dünyadaki en büyük piyasa olarak görülen AB, uluslararası ticaret görüşmelerinde baskın aktör konumundadır. Gelişen ülkelere yapılan dış yardımın yaklaşık yarısını tek başına gerçekleştirmektedir. AB, ekonomik refahının ve gücünün göstergesi olan ve dünyada en çok kullanılan ikinci ortak para birimine sahiptir. Fakat AB'nin askeri ve diplomatik gücü; ekonomik gücü kadar etkin değildir. AB üyelerinin askeri kapasiteleri ayrı ayrı göz önünde bulundurulduğunda, her ne kadar aralarında eşgüdüm olmasa da büyük bir askeri potansiyelinin bulunduğu söylenebilir.

Nevi şahsına münhasır bir yapı arz eden Avrupa Birliği'nin, dünya politikasında ne kadar etkili olabileceği çeşitli tartışmalara neden olmaktadır. Kimi düşünürler tarafından ekonomik dev, siyasi cüce ve askeri bir solucan olarak nitelendirilen Avrupa Birliği, dünya politikasında nasıl bir rol üstlenebilecektir (Özdal 2013). Pek ciddi bir askeri varlığı bulunmayan çok sesli bir Avrupa, dünya politikalarında ne kadar söz sahibi olabilir? İkinci Dünya Savaşı'ndan beri liberal dünyanın liderliğini yapan ABD'nin korumacı politikalara yönelerek bu rolünü artık sürdürmeyeceğini ilan etmesi, AB'nin dünya politikasında oynayacağı rolü daha da hayati kılmaktadır.

Bu çalışmada AB'nin uluslararası politikada nasıl bir rol oynayabileceğinin analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaca yönelik olarak öncelikle uluslararası ilişkiler teorilerinin hegemonya anlayışları üzerinde durulacaktır. Daha sonra özellikle de eleştirel teorinin hegemonya yaklaşımı çerçevesinde AB'nin hegemonya mücadelesinde avantajlı ve dezavantajlı yönlerinin belirlenmesi hedeflenmektedir. Ayrıca AB gelişim sürecinin imparatorlukların ortaya çıkış süreçlerine benzeyen yönleri

ortaya konmaya çalışılacaktır. Son olarak AB'nin karşılaşmakta olduğu meydan okumalar üzerinde durulacaktır. Bu çalışmada tarihsel ve betimsel yöntem kullanılmıştır.

2. Kuramsal ereve

Hegemon kavramı Antik Yunan'da lider, hegemonya ise bir Őehir-devletin diğerlerine önderlik etmesi anlamında kullanılmıştır (Snmezoğlu, 2000: 346). Hegemonya kavramının siyaset bilimi bağlamında yaygınlaşmasına en büyük katkıyı Őüphesiz ki İtalyan Komünist Partisi'ni kuran düşünür Antonio Gramsci (1891-1937) yapmıştır. Gramsci hegemonya kavramını, hakim sınıfa ait egemen ideolojinin diğer sınıfları kuşatması bağlamında kullanmıştır. Hegemonya kavramının tanımı üzerinde tam bir uzlaşı söz konusu değildir. Farklı uluslararası ilişkiler teorileri, hegemonya kavramına farklı anlamlar yüklemektedirler. Realist ve liberal kuramcılar, hegemonyadan bahsederken düzeni ön plana ı-karmaktadırlar, eleştirel kuramcılar ise değişime vurgu yapmaktadırlar.

Gce, özellikle de askeri ve politik güce vurgu yapan realist düşünürler "hegemonik istikrar teorisini" savunmaktadırlar. Hegemon, güçlü bir devletin daha az güçlü devletleri kontrol etmesi veya bunlar üzerinde hakimiyet kurmasıdır (Gilpin, 1999: 29). Realist hegemonya kavramı uluslararası sistemin istikrarı için hegemonik bir ulus-devlet ve bu devletin gücünün tanınması varsayımına dayanır (Gilpin, 2011: 111-2). Hegemonik istikrar teorisi uluslararası düzenin kurulabilmesi için hegemonik bir gücün varlığını olmazsa olmaz addederler.

Uluslararası rejim teorisini ortaya atan liberal düşünürler, düzen tesisini için hegemonyanın gerekli olduğunu, ancak müesses nizamın devamı için hegemonyaya gerek olmayabileceği üzerinde durmaktadırlar (Keohane, 1984: 240). Liberaller de realistler gibi hegemonyayı maddi kaynaklardaki üstünlük olarak tanımaktadır (Keohane, 1984: 32). Uluslararası rejim teorisi yaklaşımı, uluslararası düzen kurulduktan sonra yaratılmış olan uluslararası normlar ve kurumlar vasıtasıyla düzenin kendini devam ettirebileceğine vurgu yapmaktadırlar.

Eleştirel yaklaşımın, genel olarak Gramsci'nin devlet bazlı hegemonya yaklaşımını uluslararası ilişkilere uyarladığı söylenebilir. Gramsci, hegemonyayı, "zor"dan ziyade "rıza"ya dayanan 'entelektüel-ahlaki yönlendirme' olarak tanımlamaktadır (Gramsci, 2007: 75). "Rıza" yaratımı, lider sınıf veya devletin evrensel bir dil yaratabilme becerisiyle doğru orantılı olmaktadır (Anderson, 2007: 41). Neo-Gramscici hegemonya yaklaşımının en önemli düşünürlerinden biri olan Robert W. Cox, maddi yetiler, fikirler ve kurumların hegemonyanın oluşma sürecindeki işlevine vurgu yapmaktadır (2016: 98). Hegemonya, hem iktidarı hem de bu iktidarın "rıza" yoluyla yeniden kurulmasını ima etmektedir. Bir sınıf veya devlet, kendi çıkarlarını evrensel ve genelin çıkarlarıymış gibi sunabildiği oranda hegemonya inşa edebilmektedir.

Değişime vurgu yapan diğer önemli bir eleştirel yaklaşım ise "dünya sistemi teorisi"dir. Dünya sistem yaklaşımı, içinde yaşadığımız dünyanın kapitalist dünya ekonomisi olduğu tezi üzerine kuruludur. Dünya sistem teorisinin en önemli öncülerinden Immanuel Wallerstein, iktisadi alandaki üstünlüğün siyasi ve askeri alandaki üstünlüğe yol açtığını savunmaktadır. Hegemonyanın elde edilebilmesi için öncelikle üretim, ticaret ve finans alanında üstünlüğün elde edilmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır (2005: 53). Bu üç alandaki üstünlüğün aynı anda elde edilebilmesiyle ancak hegemonya konumuna gelinebilir. Hegemonik düşüş ve yükselişleri daha iyi açıkladığından dolayı bu çalışmada eleştirel teori merkeze alınacaktır.

Roma kökenli bir kavram olan imparatorluk ise üst otorite, mutlak güç ve hakimiyeti ifade eder. Genellikle birçok halkın ve ülkenin bir tek idare altında toplandığı bir yönetimdir (Agnew, 2005: 21). İmparatorluk, örgütlenmede ve askeri güç kullanımında gerçek bir tekel anlamına gelmektedir (Ferguson, 2003). Hegemonya eşitler arası birincilik iken imparatorluk, tanım olarak kendine eş ve denk herhangi bir aktör tanımaz. Hegemonya var olan düzen içindeki lider değişimleri manasında kullanılırken imparatorluklar düzen yaratma iddiasındadırlar. Hegemonyalarda rıza unsuru daha öne çıkarken imparatorluklarda zor daha göze çarpmaktadır.

3. Dünya Sistemi Teorisinin Hegemonya Yaklaşımı ve Avrupa Birliği

Dünya sistem teorisine göre, dünya sisteminin en temel değişim mekanizması hegemonya değişimleridir. Kapitalist dünya ekonomisi içinde hegemonya değişimini tetikleyen temel şey, hegemonik gücün zayıflamasından ziyade yeni güçlerin yükselişidir. ABD'nin dünya sistemindeki üstünlüğü, yeni güçlerin yükselişiyile aşınma yoluna girmiştir. ABD'nin hegemonik üstünlüğüne yönelik en önemli meydan okuma iki bölgeden kaynaklanmaktadır: AB ve Japonya öncülüğünde Doğu Asya. Dünya sistem teorisine göre günümüzde ABD, AB ve Japonya arasında sermaye birikiminin merkez üssü ve dolayısıyla hegemonik güç olma konusunda şiddetli bir rekabet yaşanmaktadır.

Küresel hegemonya mücadelesinde ABD, AB ve Japonya şimdilik temel güçleri bakımından aşağı yukarı birbirine denk durumundadırlar. Bu güçlerin hepsi de gerekli birikmiş servete, ticari ağlara ve araştırma ve geliştirme faaliyetlerini başarıyla yapacak bilimsel topluluğa sahip bulunmaktadır. Kaynakları aynı olmasa bile aralarında bulunabilecek farkların tümü belirleyicilikten uzaktır (Wallerstein, 2004: 243). Yoğun bir rekabet içinde bulunan bu üç merkez arasında sonucu belirleyebilecek ciddi farklar halen gün yüzüne çıkmamıştır. Bu üçlü odak arasındaki mevcut farklılıklar kısa sürede aşılabilecek niteliktedir.

3.1. Sermaye Birikimini Azamileştiren Süreçler

Wallerstein'a göre, bu üç odak arasında yaşanmakta olan hegemonya mücadelesinde belirleyici olacak çok önemli iki fark bulunmaktadır: Birincisi, devletlerin araştırma ve geliştirmeye ilgili öncelikleri ve dolayısıyla yeniliklere yaptıkları yatırımlar. İkincisi de, geniş bir biçimde tanımlanan üst tabakaların tüketilebilir servete ulaşma imkanlarını kontrol etme yetenekleri. Bu iki alanda, bir yanda ABD ile öte yanda AB ve Japonya arasında önemli farklar bulunmaktadır. Bu farklar üretim ve maliye alanındaki ilerlemeleri kısıtlayan orta vadeli siyasi-kültürel gerçekliklerdir (2004: 244). Üçlü odak arasında esas belirleyiciler araştırma ve geliştirme ile ilgili öncelikleri ve yaratılan artı değerın etkin kullanılıp

kullanılamayacağıdır. Araştırma ve geliştirme önceliklerini en çok artı-değerin yaratılacağı alanlara yönlendirenler ve aynı zamanda yaratılan artı-değeri yeniden sermaye birikimi alanına aktarma hususunda en çok başarılı olabilenler üstünlüğü elde edebileceklerdir.

Dünya bankası verilerine göre, 2015 yılında yapılan araştırma ve geliştirme harcamalarının Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH)'ya oranına bakıldığında Japonya, milli gelirinin % 3.28'ini harcayarak diğer küresel aktörlerden daha büyük bir yüzdeyi araştırma ve geliştirmeye harcamıştır. ABD milli gelirinin % 2.79'unu, Avrupa bölgesi gelirinin % 2.14'ünü, AB gelirinin % 2.05'ini ve Çin ise milli gelirinin % 2.07'sini araştırma ve geliştirme faaliyetleri için harcamıştır (<https://data.worldbank.org/indicator/GB.XPD.RSDV.GD.ZS>). Araştırma ve geliştirme harcamalarının milli gelire olan oranlarını dikkate aldığımızda bu alanda başı Japonya çekmektedir. AB, sermaye birikimini azamileştirmek için araştırma ve geliştirme yüzdelerini arttırmak zorundadır. Bunu yapmadığı takdirde sermaye birikiminin merkez üssü olma hususunda rakiplerinden geride kalacaktır.

Küresel İnovasyon Endeksi'nin 2017 yılı için yaptığı sıralamada ilk 10'da sekiz tane Avrupalı ülke bulunmaktadır. İlk onda Avrupa dışında sadece 5. sırada Singapur ve 6. sırada ABD vardır. Diğer küresel aktörlerden Japonya 13.sırada yer alırken, Çin ise 17. sırada yer almıştır (http://www.wipo.int/pressroom/en/articles/2018/article_0005.html). Bu verilerden de anlaşıldığı şekilde Avrupa ekonomileri dünyanın en yenilikçi ekonomiler arasında yer almaktadır. Doğu Asya'nın en büyük ekonomileri olan Çin ve Japonya ilk ona dahi girememiştir. Yenilikçi ekonomiler en çok kâr getiren sektörlerin keşfedilmesinde diğerlerine göre daha avantajlı olmaktadır.

Araştırma ve geliştirme oranları kadar, bu alandaki öncelikli sektörler önem kazanmaktadır. ABD, Avrupa Birliği ve Japonya'nın orta vadede araştırma ve geliştirme eğilimlerini askeri alana yönlendirenlerin, sermaye birikiminin yeni merkez üssü olma ve dolayısıyla hegemonyayı elde etme mücadelesinde geride kalacağı söylenebilir. Askeri alana yönlendirilen kaynaklar, orta vadede göreceli olarak daha az

verimli kullanılmış olmaktadır. Askeri alana yönlendirilen kaynaklar da belli oranda artı-değerin yaratılmasını sağlasa bile orta vadede ekonomik alanlara yönlendirilen kaynaklar daha fazla artı-değerin yaratılmasını sağlar.

ABD, kendini yirmi birinci yüzyılda dünya sisteminin tek süper gücü olarak görmektedir. ABD'nin kendisine dair bu imgesi aslen herhangi bir başka ülkenin sahip olacağından kat kat fazla olan devasa askeri gücüne dayanmaktadır. Bu imge, ABD'nin dünya sistemi içindeki reel siyasi gücünün sürekli gerilemesini maskelemektedir. Dünya arenasındaki tek önemli üstünlük iddiası, askeri alanda olan bir süper gücü elbette askeri donanıma yapılan yatırımın sürmesi gerektiğini vurgulamak zorundadır ve vurgulayacaktır (Wallerstein, 2004: 245). ABD, en gcl olduğu askeri alandaki üstünlüğünü devam ettirebilmek, gerilemekte olan reel gücünün rtebilmek ve diğer alanlarda kaybettiği avantajlı konumunu hl en avantajlı olduğu askeri alanı kullanarak telafi etmek için askeri alana göreceli olarak daha fazla kaynak ayıracaktır. ABD, eski hegemonik gücü olmasından kaynaklanan yükümlülükler yüzünden dünya meselelerinden uzak duramayacaktır.

Askeri harcamalar kısa vadede ABD ekonomisinin genişletilmesini sağlayabilse de, uzun vadede ABD'nin dış borçlarını çoğaltmakta ve böylelikle ABD ekonomisinin sermaye kaçışları karşısındaki kırılganlığını daha da artırmaktadır (Arrighi, 2009: 234). Nisb gerileme içindeki büyük gclerin yeni gclerin yükselişlerine içgüdüsel tepkisi, güvenliğe daha çok para harcamak olmaktadır. Böylelikle de potansiyel kaynakların yatırımdan uzaklaştırarak, uzun vadeli açmazlarını şiddetlendirmek biçiminde ortaya çıkmaktadır (Kennedy, 2002: 23). Hegemonik gclerin karşılaştıkları temel çelişkilerden biri aşırı askeri genişlemedir. Nisb gerileme içindeki büyük gcler, yeni gclerin ykselişleriyle daha çekişmeli hale gelmekte olan uluslararası düzen üzerindeki kontrollerini arttırmak için daha fazla askeri alana yönelmektedirler. Fakat bu eğilim, aksine uluslararası düzen üzerindeki egemenliklerinin altını oymaktadır.

Japonya, dünyanın siyasi işlerine bulaşmayı neredeyse sıfırda tutarak, bir yandan kendi iç pazarını korurken, diğer yandan dünya pazarlarını

ele geçirmek üzere büyük çaba harcamakta ve büyük bir başarı göstermektedir (Wallerstein, 1998: 172). Dünya siyaset arenasında daha aktif bir katılımcı olması yolunda, Japonya üzerindeki dış ve iç baskılar da gittikçe artmaktadır. Japonya'nın emperyalist geçmişiyle yüzleşmemiş olması ve dolayısıyla komşularıyla daha sorunlu ilişkilerinin olması dezavantaj olmaya devam etmektedir. Dolayısıyla önümüzdeki dönemde Japonya da askeri alana daha fazla kaynak ayırmak zorunda kalacaktır.

Avrupa Birliği, ekonomik bir bağlamda hegemonik bir bloğu inşa girişiminde bulunmaktadır (Joseph 2002: 202). Buna rağmen AB, dünya meselelerinden uzak durma hususunda Japonya'ya göre daha az başarılı olmaktadır. AB, Önceki kolonileriyle olan tarihsel bağları yüzünden, dünya siyasetine sürekli bulaşmaktan kendini alıkoyma konusunda daha az muktedir olmaktadır. Ayrıca, ABD'nin NATO aracılığıyla AB üzerinde, Japon bahsinde mevcut olmayan, siyasi hak iddiaları bulunmaktadır. Birleşik Devletler, füzelerin yerleştirilmesi meselesinde olduğu gibi, Avrupa'nın sürekli işe dahil olması hususunda ısrar edebilmektedir. Avrupa Birliği'nin hala bir tek siyasi varlık olmaması, iktisadi koordinasyonu zor ve çok sayıda yerel siyasal baskılara tabi olagelmesi, Birlik için dezavantajlı bir durum yaratmaktadır (Wallerstein, 1998: 172). Avrupa Birliği'nin dünyanın en çatışmalı bölgeleri olan Orta Doğu, Kafkaslar ve Balkanlar'a yakın bir coğrafyada bulunması ve AB'den beklentilerin yüksek olması nedeniyle dünya meselelerinden uzak durma olanağı sınırlıdır. Bunlar göz önünde bulundurulduğunda Avrupa Birliği, Japonya'ya göre askeri ve politik alana daha fazla kaynak ayırmak zorunda kalacaktır. Fakat AB'nin karşılaştığı sorunları askeri araçlar dışındaki yöntemlerle çözmeye yönelme geleneği dikkate alındığında, AB'nin bu dezavantajlı durumunu da avantaja çevirebilme yeteneğinin bulunduğu söylenebilir.

Kaynaklarını askeri alana yönlendiren güçlerin genel olarak istedikleri düzeni kurmaları ve hegemonya mücadelesinde başarılı olmaları pek mümkün olmamaktadır. ABD, Avrupa Birliği ve Japonya arasında yaşanmakta olan sermaye birikiminin ana üssü ve dolayısıyla yeni hegemonik güç olma yolundaki mücadelede, kaynaklarını askeri alana

göreceli olarak daha az yönlendiren gücün daha avantajlı çıkacağı görülmektedir. Özellikle bu alanda ABD'nin Avrupa Birliği ve Japonya karşısında daha az avantaja sahip olduğu söylenebilir. Avrupa Birliği ile Japonya'nın askeri-olmayan kalkınmaya çok daha yüksek oranda bir öncelik vermeleri, hegemonya mücadelesinde onlara büyük avantaj sağlayacaktır.

3.2. Ekonominin Rekabet Gücü

AB ile Japonya'nın ABD karşısındaki üretim maliyetleri alanında daha avantajlı konumda oldukları görülmektedir. Emeğim maliyeti hususunda bu üç küresel aktör arasındaki farklar çok fazla değildir. Fakat üst tabakalar ve yönetim kadroları söz konusu olduğunda üçlü arasındaki farklılıklar belirginleşmektedir. Bu insanların aldıkları paralar yatırım açısından satışlardan gelen hasılattan ödenen ücretlerdir ve kâr oranını düşürürler. Bu alanda ABD, AB ve Japonya arasında muazzam farklar vardır. ABD'de bu üst tabakanın gerçek gelirleri, AB ve Japonya'dakilere göre oldukça yüksektir. Bunun nedeni ücretlerin tekil olarak daha yüksek olmasının yanı sıra, bu kişilerin toplam işgücü içindeki yüzdesinin de çok daha fazla olmasıdır (Wallerstein, 2004: 246). Üst tabakalara ödenen yüksek ücretler, ABD ekonomisinin rekabet gücünü aşındırmaktadır. Bu kadroların ABD işgücünün içindeki yüzdesi de AB ve Japonya'dan daha fazla olduğu göz önüne alındığında, ABD ekonomisinin rekabet gücünün daha az avantajlı bir konumda olduğu söylenebilir.

ABD şirketlerinin rekabet gücündeki gerilemenin en temel sebeplerinden biri, işletmelerin dikey entegrasyona ve bürokratikleşmeye yönelik eğilimleridir. Batı Avrupa ve Japonya'nın daha esnek yapıdaki örgütlenmelere sahip olmaları, orta vadede ABD'ye karşı daha çok avantaja sahip olacaklarının göstergesidir (Arrighi, 2009:174-75). Sonsuz sermaye birikimi sürekli bir değişimi kaçınılmaz kılmaktadır. Bu değişime ayak uydurabilecek esnek yapıya sahip olanlar, sistemde üstünlüğü elde ederken, bunu gerçekleştiremeyecek kadar katı olanlar merkezi konumlarını yitirmektedirler. Yeni doğanlar her zaman daha esnek olabildikleri için daha avantajlı konumda olmaktadır. AB ve Japonya'nın daha esnek yapıda örgütlenmelere sahip olmaları onları daha avantajlı kılmaktadır.

Wallerstein'a göre; sermaye birikiminin merkezi olma hususunda yaşanan mücadelede ABD'nin, var olan en büyük pazar olma avantajına rağmen fazla genişlemiş, aslında aşırı şişmiş bir orta kademe yönetici ağı nedeniyle azami verimle çalışmayan üretim yapılarına sahip olma dezavantajı vardır. Japonya ise hemen hemen tam tersi bir durumdadır. Üretimi emmek için yetersiz olan iç pazarlarla birlikte görece verimli genel üretim yapıları bulunmaktadır. AB bu iki ölçüte göre, ABD ve Japonya arasında yer almaktadır (2000: 290). Genişleme süreci devam etmekte olan AB, en büyük pazar olma konusunda ABD'yi geçmiş bulunmaktadır. Japonya'dan ise bu alanda çok daha avantajlı bir konumdadır.

3.3. Ekonomik Kapasite

Modern dünya-sistemi gittikçe daha karmaşık bir yapıya dönüşmektedir. Kapitalist dünya-ekonomi karmaşıklaştıkça hegemonya konumundaki gücün sistem üzerinde kontrolü daha hızlı bir şekilde aşınmaya uğramaktadır. Sistem üzerinde yeniden kontrol için yeterli kaynaklara sahip olma durumu zayıfladıkça hegemonya konumu da aşınmaktadır. Böylece eski hegemonik güç yerini, daha karmaşık hale gelmiş olan sistem üzerinde kontrolü yeniden tesis edebilmek için yeterli kaynaklara sahip olan yeni bir güce bırakmaktadır.

Kapitalist dünya ekonomisinin sermaye birikim üssü olma rolü, nasıl 17. yüzyıl sonlarında ve 18. yüzyıl başlarındaki Birleşik Eyaletler'in ölçeğine ve kaynaklarına sahip bir devlete çok gelmişse, 20. yüzyıl başlarında da dünya egemenliği rolü Birleşik Krallık ölçeğine ve kaynaklarına sahip bir devlete de çok büyük gelmiştir (Arrighi, 2000:105). Hegemonya mücadelesinde başarılı olan ülkeler göz önünde bulundurulduğunda sahip olunan kaynaklar açısından sürekli bir ilerleme söz konusudur. Her hegemonya çevriminde daha fazla kaynaklara sahip olan, daha fazla avantajlı olabilmektedir. Hegemonya mücadelesinde, kapitalist dünya-ekonomisinde rakip devletler arasındaki güç dengesini hangi yönde isterse değiştirebilecek yeterli ağırlığa sahip olanlar başarılı olabilmektedir.

Hegemonya mücadelesinde AB'nin en önemli rakibi olan Japonya, 19. yüzyıl Amerika'sının sırtını dayayabildiği muazzam dahili kaynaklardan

yoksundur. Ancak bir Japon-Çin ittifakıyla, gittikçe karmaşıklaşmış ve istikrarsızlaşmış olan dünya-sistemine önderlik edebilecek kaynaklara sahip olabilir (Wallerstein, 1998:36).

AB, dünyanın en büyük pazarı konumuna gelmiş durumdadır. AB dış ticarete rakiplerinden açık ara önde yer almaktadır. 2016 Dünya ihracat sıralamasında AB(28) 5.379 milyar dolar ile birinci sırada yer almaktadır. AB'nin ardından 2.098 milyar dolar ile Çin ikinci sırada, ABD 1.451 milyar dolar ile üçüncü sırada, Japonya 645 milyar dolar ile dördüncü sırada gelmektedir. AB kendisinden sonra gelen beş ülkeden daha fazla ihracat yapmaktadır. 2016 yılında dünya toplam ihracatı 15.985 milyar dolar iken bunun % 33,65 ini AB tek başına gerçekleştirmektedir. İthalat verileri de benzer bir yapıya sahiptir. 2016 dünya ithalat sıralamasında AB(28) 5.343 milyar dolar ile birinci sırada yer almaktadır. En yakın rakibi ABD 2.250 milyar dolar ile ikinci, Çin 1.588 milyar dolar ile üçüncü, Japonya 608 milyar dolar ile dördüncü sırada yer almaktadır. AB tek başına kendinden sonra gelen altı ülkenin toplamı kadar ithalat yapmaktadır. Dünyanın toplam ithalatı 16.229 milyar dolar iken AB bunun yaklaşık olarak %33'ünü tek başına gerçekleştirmektedir(T.C. Ticaret Bakanlığı 2017). Dünya Bankası verilerine göre, Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) olarak karşılaştırıldığında AB en büyük GSMH'ya sahip ikinci aktördür. ABD, 2017 yılında GSMH 19.390 trilyon dolar ile birinci sırada yer alırken, aynı yıl için AB 17.227 trilyon dolar ile ikinci sırada gelmektedir. Çin, 12.237 trilyon dolar ile üçüncü sırada ve Japonya, 4.872trilyon dolar ile dördüncü sırada yer almaktadır (<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>).

Küresel hegemonya mücadelesinde, sahip olduğu kaynaklar bakımından Avrupa Birliği herhangi bir rakibinden daha önde gözükmektedir. Siyasal olarak etkin işleyen bir Avrupa Birliği, güç potansiyeline güç katacak güveni yaratabilir. Gittikçe genişleyen bir Avrupa Birliği'nin, kausun giderek arttığı bir dünyada asgari yönetim işlevlerini yerine getirmek için gerekli maddi ve ideolojik kaynaklara tek başına sahip olduğu söylenebilir.

3.4. Uluslararası Para ve Uluslararası Dil

Dolaylı hegemonya araçlarından en önemlileri, hegemonik gücün dilinin uluslararası geçerli dil yani *lingua franca* olması ve para biriminin uluslararası para birimi olmasıdır. Dünyada yaygın olarak konuşulan on dilin yarısı Avrupa dilidir. İspanyolca ve Portekizce, İberya'yı, Latin Amerika'ya bağlamaktadır ve yılda iki defa yapılan bir zirvede toplanıp ortak dilleri Fransızca olan ülkeler olarak statülerini kutlayan ve politikaları görüşen yaklaşık 50 Frankofon ülke vardır (Nye, 2005: 79). Avrupa Birliği, dolaylı hegemonya araçlarından biri olan uluslararası geçerliliğe sahip olan diller alanında rakiplerine göre daha avantajlı konumda bulunmaktadır.

Diğer bir önemli dolaylı hegemonya aracı ise uluslararası geçerliliğe sahip olan para birimidir. Doların dünyanın tek gerçek ihtiyat akçesi olarak kalma kabiliyeti, ABD'nin diğer rakiplerinden daha büyük bir ekonomik istikrara sahip olduğuna duyulan inanca dayanmaktadır. ABD ekonomisine duyulan güven ortadan kalkarsa doların bu kabiliyeti birdenbire sona erebilir. ABD'nin borçlarının devasa boyutlara çıkmış olduğu göz önünde bulundurulursa, bu inancın herhangi bir şekilde sarsılması ABD'ye ait olmayan paranın Amerikan yatırımlarından hızla çekilmesine yol açabilir ve üç paralı bir ihtiyat sistemi yaratabilir (Wallerstein, 2004: 257). Bu da ABD'nin doğrudan olmayan hegemonya araçlarından birini ve sahip olduğu çok önemli bir ekonomik avantajı yitirmesine yol açar.

Arrighi'ye göre, gelecekte Euro gibi başka bir paranın doların yerini alması da pek kolay olmayacaktır. Bunun yerine dünya, Dolar, Euro ve Yen arasında paylaşılan çoklu bir rezerv-kur sistemine doğru sürüklenecektir (2009: 210-11). Hakim konumdaki bir para birimini yerinden etmek oldukça uzun sürebilmektedir. Eğer Amerika hâlihazırdaki müsrifliğine devam ettirirse doları bekleyen akıbet de muhtemelen Sterlin gibi olacaktır. Dünya-ekonomisinin genişliği ve karmaşıklığı göz önünde bulundurulduğunda çoklu bir rezerv-kur sistemi daha muhtemel görünmektedir.

1990'larda Euro'yu yaratan Avrupa, dünya ekonomisinde daha etkin olabilmek için gerekli olan mali dayanağı elde etmiş oldu. AB, ekonomik

refahının ve gücünün göstergesi olan ve dünyada en çok kullanılan ikinci ortak para birimine sahiptir. Euro her ne kadar Doların yerini alamamışsa da dünya ekonomisindeki önemli bir rezerv para konumuna yükselmiştir. Avrupa Birliği'nin ortak para birimine geçmesi, gerek Birliğin kendi içindeki gerekse de dünya ekonomisindeki etkinliğini arttıran bir etken olmuştur. Birlik ülkelerinin ABD Dolarına olan bağımlılıklarını ortadan kaldırmış ve dünya ekonomisinde alternatif bir para birimi ortaya çıkararak Doların tekel konumunu aşındırmıştır.

4. Neo-Gramsci Hegemonya Anlayışı ve Avrupa Birliği / Yumuşak Güç

Joseph S. Nye'ye göre, yumuşak güç, istediğini, zor kullanmak veya para vermek yerine kendine çekme yoluyla elde etme becerisidir. Bu güç, bir ülkenin kültürünün, siyasi ideallerinin ve politikalarının cazibesinden gelir. Politikalar başkalarına meşru görüldüğü zaman, yumuşak güç artıyor demektir (2005: 5). Gramscici hegemonya anlayışı ile Joseph S. Nye'nin yumuşak güç anlayışı arasında ciddi benzerlikler bulunmaktadır. Öyle ki, yumuşak güç kavramsallaştırması, Gramscici hegemonya anlayışının yeniden uluslararası ilişlere uyarlanması olarak değerlendirilebilir. Bundan dolayı siyasal örgütlenmelerin yumuşak güçleri üzerine değerlendirme yapmanın, aynı zamanda onların hegemonik güç olabilme potansiyelleri üzerine değerlendirme yapmak anlamına geldiği söylenebilir. Avrupa Birliği'nin kendi çıkarlarını evrensel ve genelin çıkarları gibi sunabilme başarısının en önemli göstergesi yumuşak gücüdür.

AB, Gramscici hegemonya yaklaşımına uygun olarak küresel bağlamda zor yerine rızayı önceleyen bir politika izlemektedir. AB küresel rolünü, belirli değer ve normları uluslararası topluma kazandırma üzerine inşa etmiştir (Terzi, 2014: 547). Kapsayıcı bir barış projesi olması algısından yola çıkarak AB, öncelikli hedefini kendi barış ve istikrar alanını çevresine yaymak olarak belirlemiştir (Terzi, 2014: 562). AB, kaos ve karmaşanın artmakta olduğu günümüz dünyasında alternatif bir yönetim modeli oluşturarak ve onu tüm dünyaya ihraç etmeye

çalışarak küresel bir etki yaratmaktadır. Habermas'a göre, sosyal anayasaları ve ekonomik ağırlıkları, yumuşak ve askeri olmayan güçleri, Avrupalılara küresel güçler dengesi içinde azımsanmayacak bir etkiyi garanti etmektedir (2007: 88). AB, Avrupalı ulus devletlerin savaş yanlısı geçmişleriyle verimli bir hesaplaşmaya girmiş olmalarının bir örneğidir. Anayasa oluşturulması aşamasına gelen bu proje başarısız olmazsa, AB "ulus devlet ötesi yönetim" biçimine bir model olabilir (Habermas, 2007: 54). Robert W. Cox'a göre, Avrupa siyasal otoritenin çok katmanlı bir sistem halinde yeniden yapılandırılması itibariyle Westphalia sonrası; beşeri ihtiyaçların doyuruluşunda izlenebilecek farklı izleklerin meşruiyetinin kabulü itibariyle küreselleşme sonrası bir düzendir (2016: 240). Zor yerine rıza unsurlarını kullanarak, yüzyıllar boyunca şiddetli şekilde çarpışan ulus devletler arasında artık savaşın olanaksız olduğu bir barış ve refah adası inşa eden AB, kendi modelini tüm dünyaya ihraç etmeye çalışarak küresel bir düzen yaratma amacındadır.

AB, ulus-devletlerin ortak bir uluslar-üstü ekonomik ve sonunda da bir siyasi birlik içinde bütünleşmesine öncülük ederek milliyetçilik çağının tahrip edici tutkularının ve dar görüşlülüğünün ötesinde, milliyetçilik sonrası örgütlenmenin daha kapsamlı biçimlerini göstermektedir. Dünyanın en örgütlü bölgesi olan AB, kaçınılmaz olarak bir küresel güç olacaktır (Brzezinski, 1998: 54). Uluslararası sistemde en örgütlü bölge olan ve bu alanda öncülüğü bırakmayan AB, karmaşa ve kaosun artmakta olduğu günümüzde ortaya çıkan meydan okumaların üstesinden gelebilme potansiyelini gösteren tek yapı konumundadır.

Avrupa Birliği'nin kendi dış politika hedeflerini evrensel değerler olarak görülmesini sağlayabilme hususunda en somut başarılar elde ettiği alan kuşkusuz genişleme sürecidir. AB'nin genişleme politikası barış, özgürlük ve demokrasi getirmesi açısından önemini kanıtlayan son derece önemli bir alandır. AB'nin nüfuzu, Orta ve Batı Avrupa ülkelerinin, iyi işleyen demokrasilere geçmelerine yardım etmiş; Türkiye ve Balkanlar'da olağanüstü reformların yapılmasını sağlamıştır (Rehn, 2007: 69-70). Barışı, istikrarı, zenginliği, insan haklarını ve hukukun üstünlüğünü Avrupa'nın her yanına yayan ve dikkatle yönetilen

bir katılım süreci temin etmek, AB nüfuzunun artması açısından hayati önem taşımaktadır. Böylece AB'nin hem kendi sınırları içerisinde hem de uluslararası alanda prestij ve çekiciliği artmaktadır. AB'nin diğer küresel aktörlere göre en çok avantaja sahip olduğu husus kuşkusuz genişleme sürecidir.

Genişleme, sivil bir güç olarak AB'nin belki de en önemli özelliğini yansıtıyor. Barış ve istikrar alanını genişleterek, demokrasi ve hukukun üstünlüğünü, refahı ve ilerlemeyi destekleyerek, AB şimdide dek zor kullanarak başarabileceklerinden çok daha fazlasını başarmıştır (Rehn, 2007: 24). Birliğe katılım süreci, Avrupa'nın en istikrarsız bölgelerinden olan Balkanlar'da istikrarın sağlanmasına yardım etmektedir. Balkanlar'a katılım süreci yoluyla istikrar ihraç etmek, istikrarsızlık ithal etmekten daha yararlı olmaktadır (Rehn, 2007: 98). Avrupa Birliği zor kullanmadan çevresini kendi çıkarlarına uyacak biçimde şekillendirmeye çalışmada en çok başarı gösterebilen aktördür. Güvenilir bir AB perspektifi ile istikrarsız bölgelerde istikrarın sağlanması hem AB'nin prestijini artırmakta hem de istikrarsızlığın kendisine olabilecek maliyetini en düşük düzeyde tutabilmektedir. Dolayısıyla yumuşak gücünü kullanarak elde ettiği başarılar, AB kaynaklarını daha verimli alanlara yönlendirerek hegemonya mücadelesinde daha avantajlı bir konum elde etmesine yol açabilecektir.

Wallerstein'a göre, Avrupa Birliği, sermaye birikiminin merkez üssü olma ve dolayısıyla hegemonya mücadelesinde ABD ve Japonya ile hatta belki de ABD, Kanada, Japonya, Güney Kore, Tayvan, Hong Kong ve Singapur ile aşığı yukarı aynı ağırlıkta bir tüzel kişiliktir (2000: 290). Wallerstein, Avrupa Birliği'nin uluslararası alana nüfuz etme hususunda muhtemel bir Japon-ABD ittifakına karşı dahi siyasal bir üstünlüğe sahip olduğunu, ancak bu üstünlüğün neticeyi tartışma dışı bırakacak büyüklükte olmadığını belirtmektedir (1998: 179). Avrupa Birliği uluslararası arenada iradesini hakim kılabilmek konusunda ABD ve Japonya'ya göre çok daha avantajlı konumda bulunmaktadır. Bunun en önemli göstergesi teritoryal olarak genişleyebilen tek aktör olmasıdır. AB, siyasi farkındalığını arttığı ve dolayısıyla yönetebilmenin çok zor olduğu bir

çağda üyelik süreciyle kendi politik hedeflerini evrensel hedefler olarak benimsetme konusunda başarılı olabilen tek örgütlenmedir.

Neo-Gramscici hegemonya yaklaşımının en önemli temsilcilerinden biri olan Robert Cox'a göre, dünya hegemonyasının kendini evrensel normlar üzerinden ifade ettiği mekanizmalardan en önemlisi, uluslararası kurumlardır. Uluslararası kurumlar, dünya düzeninin gelişimini kolaylaştıran kurallar bütünüdür. İdeolojik olarak dünya düzenini meşrulaştırarak ve çevre ülkelerin elitlerinin sisteme dahil olmasını sağlayarak hegemonya karşıtı fikirlerin etkisini azaltırlar (2016: 137-8). AB'nin gelişmiş kurumsal yapısı onun hegemonik yüzünü örterek daha meşru bir aktör haline gelmesine zemin hazırlamaktadır. Ayrıca AB'nin kurumlar aracılığıyla komşu ülkelere ve bölgelere yaklaşımı, AB'nin politikalarının evrensel norm ve değerler olarak kabul edilmesini sağlamaktadır.

AB bölgesel normatif bir hegemon olarak da görülebilir. AB, ekonomik ve normatif etkisini kullanarak, norm ve değerlerini aktif olarak transfer etmesini kolaylaştıran bir dizi asimetrik ikili ilişki inşa etmektedir. Bununla birlikte AB'in normatif gücünü yansıtabilme kabiliyeti, zor araçlarını kullanma yerine partnerlerinin gözünde meşru kabul edilen eylemlere dayanmaktadır (Huakkala, 2008: 1602-3). Sonuç olarak, AB'nin Gramscici hegemonya yaklaşımına uygun olarak dünya politikasında zor yerine rıza unsurlarına dayanan politikalar yürüttüğü ve bunda son derece başarılı olduğu söylenebilir. AB'nin bu başarılarının en somut kanıtı genişleme sürecidir. Genişleme politikaları sayesinde AB, kendi değerlerini evrensel değerler olarak sunabilmekte ve geniş bir kabul görmesini sağlamaktadır. Genişleme süreci sadece üye ülkeler açısından değil, aynı zamanda global ölçekte AB değer ve normlarının evrensel değer ve normlar olarak kabul edilmesini sağlamaktadır.

AB'nin hegemonik gücü uluslararası alanda norm ve ilkeleri belirleme gücünden kaynaklanmaktadır. AB için normatif güç kavramını kullanan Manners'a göre, AB, ne ekonomik araçları kullanan hükümetler arası yapıda bir sivil güç, ne de silahlı gücünü kullanan uluslararası yapıda bir askeri güçtür, fakat ortak ilkelerle karakterize edilmiş

düşünsel yapısı ile normatif bir güçtür. Manners, normatif gücü, uluslararası ilişkilerde normal olarak kabul edilen şeyleri değiştirmek veya şekillendirmek olarak tanımlamaktadır. AB, sadece normatif temeller üzerine inşa edildiği için değil, fakat çok daha önemlisi AB'nin uluslararası ilişkilerde normatif şekilde hareket etme eğiliminde olması dolayısıyla normatif güç olarak adlandırılır. Barış, özgürlük, demokrasi, hukuk devleti, insan hakları ve temel özgürlükler olmak üzere AB'nin normatif temellerinde beş tane merkezi norm bulunmaktadır. Bunlar aynı zamanda AB'nin temel kurucu metinlerinde, ortak güvenlik ve dış politika hükümlerinde ve Kopenhag Kriterlerinde yer alan kurucu ilkelere (2000: 29-32).

Kurucu İlkeler	Görevler ve Amaçlar	Daimi Kurumlar	Temel Haklar
<ul style="list-style-type: none"> • Özgürlük • Demokrasi • İnsan hakları ve temel özgürlüklere saygı • Hukuk devleti 	<ul style="list-style-type: none"> • Sosyal kalkınma • Ayrımcılıkla mücadele • Sürdürülebilir kalkınma 	<ul style="list-style-type: none"> • Demokrasi güvencesi • Hukuk devleti • İnsan hakları ve temel özgürlükler • Azınlıkların korunması 	<ul style="list-style-type: none"> • Haysiyet • Özgürlük • Eşitlik • Dayanışma • Vatandaşlık • Adalet

Tablo1: AB'nin Normatif Temelleri (Manners: 2000:33)

AB, uluslararası ilişkilerin normlara dayalı bir düzen olması için çabalamaktadır (Manners, 200: 36). AB, bu evrensel olarak kabul edilen norm ve ilkeleri hem kendi içinde uygulamakta hem de küresel bağlamda hayata geçirmeye çalışmaktadır. AB'den farklı olarak ABD, ülkesinde kısmen de olsa liberal değerleri hayata geçirmiş olsa da küresel bağlamda bunları empoze etmekten vazgeçmiştir. Yine AB'den farklı olarak ABD, bu değerleri ülke dışında uygulamaya gittiğinde bunu "zor" araçlarını kullanarak yapmıştır. Bunun da sonucu daha fazla yıkım olmuştur. AB ise gerek genişleme politikası gerekse de komşuluk politikası aracılığıyla "zor" yerine "rıza" unsurlarını kullanarak çevresini ve dünyayı değiştirmeye ve dönüştürmeye çalışmaktadır. Yeni Amerikan yönetiminin içe kapanmacı politikalara yönelmesi ve küresel bağlamda demokrasi, insan haklarını vb. norm ve ilkeleri önemsememesi, "özgür dünya"nın liderliğinde tek seçenek olarak AB hegemonyasına

zemin sağlamaktadır. Küresel bağlamda demokrasi, hukuk devleti, insan hakları ve temel özgürlükleri vb. ilke ve normları savunacak AB dışında herhangi bir aktör bulunmamaktadır.

Liberal değerleri özümsemiş ve uluslararası alanda bunun bayraktarlığını yapan AB, küresel bir eğilim olmaya başlayan otoriterleşme, içe kapanma ve korumacı eğilimlere karşı durabilecek tek aktör olarak karşımıza çıkmaktadır. 2016 yılında yapılan ABD başkanlık seçimlerini kazanarak 45. Amerikan başkanı olarak göreve başlayan Donald Trump, “önce Amerika” şeklinde mottolaştırdığı yeni ABD politikalarıyla müesses Amerikan düzenini değiştireceğini ima etmektedir. Trump, ABD’nin İkinci Dünya Savaşı’ndan beri sürdürmekte olduğu ABD liderliğindeki dünya düzenini terk edeceğinin sinyallerini vermektedir. ABD’nin dünyanın önde gelen ekonomik ve siyasi gücü olarak oynadığı hegemonik rolü terk ederek korumacı politikalara yönelmesi, uluslararası sistemin yeniden şekillenmesine zemin hazırlamaktadır (Fischer, 2017). Yeni ABD yönetiminin “önce Amerika” sloganı, ABD’nin kısa süreli kazançlarına odaklanarak uzun süreli çıkarlarının heba edilmesine yol açmaktadır. ABD liderliğindeki küresel düzenin temelini oluşturan ittifaklara, güvenlik teminatlarına, uluslararası kurumlara ve ortak değerlere yönelik sorgulamaların artmasına neden olmaktadır. ABD’nin küresel rolünün sorgulanması, müesses nizamı gün geçtikçe daha fazla aşındırmaktadır.

Trump’ın ABD başkanı olması ile birlikte, ABD’nin dünya sistemindeki yükümlülüklerinden yavaş yavaş çekilmesi söz konusu olmaya başladı. Uluslararası sistemde hegemonik gücün sağladığı uluslararası kamusal mallar olarak da adlandırılan kimi uygulamalardan vazgeçileceği sinyalleri verilmektedir. Trump, ABD’nin bugüne kadar savunuculuğunu yaptığı serbest ticaretin daha çok ABD’ye zarar verdiği gerekçesiyle korumacı politikalar uygulamaya başladı. Çin başta olmak üzere birçok ülke ile ticaret savaşları olarak da adlandırılan ticaret kısıtlamalarına gidildi. Bu da “liberal ekonomik düzen”in geleceğine yönelik tartışmaları alevlendirdi. “Hegemonik istikrar teorisi” savunan realist yaklaşıma göre, liberal ekonomik düzenin varlığını sürdürebilmesi için her zaman hegemonik bir güce ihtiyaç duyulmaktadır. Hegemonik

bir gúcün yokluğunda veya isteksizliği durumunda uluslararası sistem krize girecektir. Zbigniew Brzezinski, ölümünden 22 gün önce attığı son tweetinde “İstikrarlı bir dünya düzeninin olmazsa olmaz koşulu mahir ABD liderliğidir. Yazık ki, ikincisi ortalıkta yok, birincisi ise giderek kötüleşiyor” yazmıştır (Aktaran Özel, 2017a).

Yeni Amerikan yönetimi global meselelerden ziyade iç meselelere yoğunlaşmayı hedefleyen bir politik değişme yöneldi. Dünyanın jandarması görevini yürütmeyeceğini açıklayan yeni yönetim, artık küresel hegemonya rolünü oynamayı istememektedir. Uluslararası yükümlülüklerden yavaş yavaş çekilmeyi planlamaktadır. AB, uluslararası sistemin üstesinden gelebilecek ve hegemonik liderliği devralabilecek en güçlü aktör olarak karşımıza çıkmaktadır (Kuchenbecker, Mann, Thimm, Viola, 2016: 5). Yeni Amerikan yönetimiyle ABD'nin küresel liderliğinin meşruiyet temelini yavaş yavaş ortadan kalkması alternatiflere zemin hazırlamaktadır. AB, global bir eğilim göstermeye başlayan otoriterlik eğilimine karşı liberal demokrasi, ezen bir piyasacılık karşısında ise sosyal demokrat bir iktisat anlayışı ile yeni küresel liderlik koltuğunu doldurmaya çalışmaktadır (Özel, 2017b).

Trump'ın yeni düzen arayışları, Avrupalılar nezdinde, tehlikelerin yanında fırsatlar da yaratmaktadır. Yeni ABD yönetimi, Avrupalılara birlikteliği daha da derinleştirip büyüme; jeopolitik güç ve pozisyonlarını pekiştirme şansı sunmaktadır (Fischer, 2017). ABD'nin hegemonik rolü oynamaktan vazgeçmesi ile bunu üstlenebilecek iki ekonomik bölge öne çıkmaya başladı: Avrupa Birliği ve Çin önderliğinde Doğu Asya. Çin her ne kadar liberal bir ekonomik düzeni savunsa da kendisi hala liberal değerleri özümsemiş değildir. Liberal olmayan bir aktörün liberal uluslararası düzeni nasıl yürüteceği kuşkuludur. Dolayısıyla liberal uluslararası düzeni sürdürebilecek tek aktör olarak AB öne çıkmaktadır. Bu yaklaşıma göre, AB de hegemonik rolü üstlenmede yetersiz veya isteksiz olursa liberal ekonomik düzen çökecektir. Şimdiye kadar liberal dünyanın liderliğini yapan ABD'nin artık bundan vazgeçmesi tek seçenek olarak AB'yi öne çıkarmaktadır. Kısacası yeni Amerikan yönetiminin, AB'nin küresel hegemonik güç olmasına zemin yarattığı söylenebilir.

AB'nin hegemonik güç olma hususunda yetersiz olduğuna dair görüşler de bulunmaktadır. Bu kanıda olanlar, genel olarak AB'nin güncel dünya politikasındaki ağırlığının, sert gücünü yoğun olarak kullanan ABD ve Rusya gibi aktörlerden göreceli olarak az olmasına odaklanmaktadır. Her ne kadar AB; büyük bir ekonomik güç konumuna gelebilmişse de askeri güç açısından yetersiz olması ve tam olarak bütünleşik bir yapı kuramamış olması, hegemonik bir güç olamayacağını söyleyenler için temel iddialar arasındadır. Realistler açısından ekonomik güç tek başına hegemonya için yeterli değildir. Realist kuramcılar, AB'nin ekonomik gücünü destekleyecek bir askeri gücün yokluğunda AB'nin etkisiz kalacağını belirtirler. Ayrıca AB'nin parçalı yapısı diğer önemli bir engel olarak görülmektedir. AB'nin iç tutarlılığa sahip bir dış politikaya sahip olmaması küresel bir hegemonya kurmasını olanaksız kılmaktadır. Liberal teorisyenlere göre ise, AB'nin dünya ekonomisini idame ettirecek ulus ötesi kurumlar oluşturamaması dolayısıyla küresel bir hegemonya kurabilmesi oldukça zordur. Dünya Bankası, IMF ve G20 gibi ABD'nin dünya sistemindeki liderliğini sürdüren kurumlar varlığını sürdürdükçe yeni bir gücün hegemonya olması oldukça güç olacaktır (Gökten, 2013: 197). Liberal hegemonya yaklaşımına göre hegemonik güçte meydana gelen göreceli aşınma liberal uluslararası sistemin aşınacağı anlamına gelmemektedir. Liberal uluslararası kurumların varlığı hegemonik gücün zayıflamasını telafi edebilmektedir.

5. İmparatorluk ve Avrupa Birliği

Avrupa Birliği her ne kadar bir imparatorluk değilse de imparatorluk yapılarıyla bazı benzerlikler taşımaktadır. Yakın çevresinde kendisine alternatif olabilecek herhangi bir aktörün olmaması, genişleme süreci, sınırları ve karar alma mekanizmaları göz önünde bulundurulduğunda imparatorluğa anımsatan bazı eğilimlere sahip olduğu görülmektedir.

İmparatorlukların ortaya çıkış süreçleri incelendiğinde kenar bölgelerde imparatorluk oluşturmak avantajlıyken, dünya siyasetinin güç merkezlerindeki imparatorluk oluşumlarının ancak nadiren başarılı olduğu görülmektedir. Hatta güçlü rakiplerin olmamasının ve hatırı sayılır

ölçüde zaman egemenliğinin kenar konumlarda imparatorluk oluşumlarını neredeyse kışkırttığı söylenebilir (Münkler, 2009: 68). Kuruluş aşamasındaki ciddi askeri tehditler ve rakipler imparatorluğun enerjisini kendi kendini tüketen alanlara kaydırmasına yol açarak imparatorluk oluşumlarını engellemektedirler. Büyüyen gücün karşısına kararlı bir rakibin çıkmadığı zayıf sınırlar, siyasi boşluk etkisi yaratmakta ve bu sınırların ötesine genişlemeyi teşvik etmektedir.

Avrupa kıtasında ve yakın bölgelerinde AB'ye alternatif olabilecek herhangi bir oluşumun bulunmaması AB'nin herhangi ciddi bir rekabetle karşılaşmadan yoluna devam etmesinin en temel nedenlerinden biridir. Nasıl kenar bölgelerde kurulan imparatorluklar herhangi bir ciddi askeri tehditle karşılaşmadan ilerleyebiliyorlarsa, Avrupa Birliği de klasik anlamda herhangi bir askeri tehditle karşılaşmadan genişlemeye devam etmektedir.

İmparatorluk, tarihi etkili bir biçimde askıya alan ve böylelikle mevcut durumu ebedi kılan bir düzeni anlatır. Başka bir ifadeyle, İmparatorluk yönetim tarzını tarihin akışı içinde gelip geçici bir uğrak olarak değil, hiçbir zamansal sınırı olmayan ve bu anlamda tarihin dışındaki ya da tarihin sonundaki bir rejim olarak sunar (Hardt; Negri, 2003: 21). İmparatorluklar temelde düzen kurma iddiasındadır. Müesses nizamın içinde kendine daha iyi bir konum elde etme telaşında ulus-devletlerden farklı olarak, imparatorluklar kaos ve karmaşanın içinden doğarak evrensel bir düzen yaratırlar. Kendi sınırları dışında da düzensizlik hakim olur. İmparatorluk ve çevresi arasındaki ilişki, düzen ve düzensizliğin ilişkisidir ve asimetriktir. AB kendini bir bakıma medenileştirme misyonu yüklenmiş olarak görmektedir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa kıtasında yarattığı barış ve istikrar düzeni AB için en çekici faktör özelliği görmektedir. Kendisine komşu alanlara kendi inşa ettiği modeli ihraç etmeye çalışarak küresel bir barış ve istikrar düzenini hedeflemektedir.

İmparatorluk aşamasına gelinmesinde, periferideki iktidar boşlukları ve ekonomi dinamikleri, bölgesel çatışmalarda yenik düşenlerin müdahale ricaları ve yerel otoritelerin kararları da önem arz etmektedir. Güç

ve nüfuz alanlarının genişlemesinde «davet üzerine imparatorluk» ifadesinin de kullanıldığı bu stratejide öncelikle periferinin, imparatorlukların oluşumundaki öncülük işlevi temel unsur olmaktadır (Münkler, 2009: 24). İmparatorlukların oluşumunda periferinin çekim gücü, merkezin yayılmacı dinamiği kadar önemlidir. Periferideki siyasi güç boşlukları, egemenlik bölgelerinin giderek genişletilmesine yol açmaktadır.

Avrupa Birliği, demokrasi, hukuk ve özgürlük temelinde bütün bir kıtayı hayata geçirilmiş bir “ebedi barış” projesi çerçevesinde bir araya getirmiştir (Fischer, 2006: 224). Avrupa, ulus devletleri arasındaki rekabetin yerine kalıcı bir barış sistemi inşa etmeyi sağlamış olan Avrupa bütünleşmesi modelini dünyanın çatışma ve istikrarsızlık olan diğer bölgelerine ihraç etmektedir. Ulus devletler tarafından izlendiğinde “rejim ihracı” olarak adlandırılacak olan bu yaklaşım, AB tarafından ulvi bir modelin yaygınlaştırılması olarak görülmektedir (Terzi, 2014: 562). AB üyelik müzakereleri aslında müzakere olmaktan ziyade tek taraflı olarak AB müktesebatının kabul edilmesidir. Dolayısıyla AB’nin üye olacak olan ülkelerle ilişkisinin asimetrik olması da yine imparatorlukları çağrıştıran bir yön olmaktadır. AB müktesebatı evrensel değer ve normlara dayandığı için üye ülkeler bunu gönüllü olarak kabul etmektedirler. Büyük savaşların mekanı olmuş bir kıtada barışı, refahı ve güvenliği temin edebilen Avrupa Birliği, hem yakın çevresinde hem de dünya çapında büyük bir cazibe merkezine dönüşmüş durumdadır. İnsan hakları, demokrasi, barış, refah ve güvenlik açısından büyük sorunlar yaşayan yakın çevre halkları için AB üyesi olmak paha biçilmez bir değerdir. Aynı zamanda gerek ekonomik gerekse de politik olarak daha fazla güç sahibi olmak isteyen yakın çevre ülkeleri AB üyeliğini arzulamaktadırlar. Bu da AB’nin genişlemesi için önemli bir baskı oluşmasına yol açmaktadır.

Avrupalılar doğu ve güneydoğudaki istikrarsız periferileriyle de ilgilenmek, Avrupa’nın mevcut yapısını zorlayacak bir genişleme sarmalının içine çekilmeden oralarındaki çöküş ve savaşları engellemek zorundalar. Bu noktada Avrupalılar, bir imparatorluk olmadıkları halde aşırı emperyal genişleme tehlikesiyle veya paradoksuyla karşı karşıyalar

(Münkler, 2009: 252-53). Periferiye katılım süreci yoluyla istikrar ihraç etmek, mülteciler ve suç eylemleri şeklinde istikrarsızlık ithal etmekten daha yararlı olmaktadır. Periferi'de kurumların inşası için kullanılacak fonlar ayrılması, barışı sağlamak için bölgeye asker göndermekten çok daha iyi sonuçların elde edilmesini sağlamaktadır (Rehn, 2007: 98). AB, ister istemez yakın çevresindeki sınırlarla ilgilenmek zorunda kalmaktadır. İstikrarsız bölgelerden istikrarsızlık ihraç etmek istemiyorsa yakın çevresindeki olaylara sessiz kalamayacaktır. Gerek genişleme gerekse de komşuluk politikalarıyla, yakın çevresini şekillendirmek buralardan istikrarsızlık ihraç etmekten daha yararlı olacaktır.

Avrupa Birliği, diğer ülkeler üzerinde en büyük etkisini üyelik perspektifi ile harekete geçirebilmektedir. **Pax Europea**'yı yaygınlaştırmanın en etkili yolu olan bu süreç; barış, demokrasi, refah ve ilerlemiş bir ortak yönetimli karşılıklı bağımlılığı beraberinde getirmektedir (Tsoukalis, 2004: 167). AB, kendi barışını teminat altına almak için yakın çevresine de barışı hakim kılmak zorundadır. Genişleme süreci bunun en önemli aracı olmaktadır.

Avrupa Birliği genişleme süreciyle, SSCB'nin dağılmasından sonra ortaya çıkmakta olan güç boşluğunu, işbirliğine dayanan ve gönüllü bir imparatorluğu inşa ederek doldurmaktadır. Fakat bu genişlemeyle inşa edilen imparatorluk, zorlamadan ziyade istekli bağımlılığa dayanmaktadır. Hukuk ihraç etme, ekonomik yaptırımlar uygulayabilme, idari sistemi vb. yönlerden kimi imparatorluk uygulamalarını çağrıştırsa da Birlik, yakın çevresindeki ülkeleri fethetmeye ve boyun eğdirmeye çalışmamaktadır. Bundan ziyade daha önceki üyeler gibi ortak karar alma mekanizmalarına katılımını sağlamaktadır (Zielonka, 2007: 55-59).

Avrupa'nın dışarıya karşı ortak hareket etme kapasitesi Avrupa'daki karar organlarının hiyerarşikleşmesine yol açacak; AB devletleri arasında daha güçlü bir hiyerarşi kurulamazsa, Avrupalıların dışarıya karşı ortak hareket etmeleri de mümkün olmayacaktır. Avrupa'da ortak bir dış politika ve güvenlik politikasının izlenmesi, yalnızca ABD karşısında ayakta durabilmek için değil, Avrupa'nın periferisinde istikrar sağlamak için de gerekmektedir (Münkler, 2009: 255). AB'nin karar

alma mekanizmalarını etkin kılabilmek için hiyerarşikleştirme yoluna gitmesi yine AB siyasi örgütlenmesini imparatorluk olgusuna yaklaştıracak bir gelişme olmaktadır.

İmparatorluk olgusunu çağrıştıran diğer bir unsur da sınırlardır. Avrupa kesin sınırları olmayan bir kıtadır; sadece kuzeyde ve batıda coğrafi sınırları vardır. Buna karşın, siyasi ve ekonomik topluluğun güneyde ve doğuda nereye kadar genişleyebileceği, genişlemesi gerektiği belli değildir. Zygmunt Bauman, “Avrupa Bitmemiş bir Serüven” isimli çalışmasında Avrupa’nın sınırları, coğrafyası, kültürü, kimliği belli olan bir yer olmadığını; aksine, sürekli kendini yenileyen değişen ve yeniden yapılanan bir düşünce olduğunu vurgular (2004). Kendi serüvenci karakteriyle kendisini sürekli yeniden yaratabildiği için sürekli değişen bir yapı arz etmektedir. Dolayısıyla AB projesinin nerede biteceği ve sınırlarının nerelere kadar uzanabileceği şimdiden kestirilemez.

İmparatorluk kavramı temelde sınırların yokluğuyla nitelenir (Hardt; Negri, 2003: 21). Avrupa ne coğrafi ne de siyasi olarak net sınırlara sahiptir. Özellikle de doğuda ve güneydoğuda, büyük ölçekli emperyal düzenlemelere özgü sınır bölgeleri vardır. Emperyal düzenlerde sınırlar genellikle esnektir, merkezin düzenleme gücü buralarda etkisini tedricen kaybeder. Sınırların yerini sınır bölgeleri alır. Avrupa kendini fazla zorlayıp sonunda başarısız olmak istemiyorsa, sınırların belirlenmesinde bu emperyal modeli benimsemek zorundadır. AB’nin dış sınırları Schengen bölgesininkinden, Schengen’inki de Euro bölgesininkinden farklıdır. Avrupa’nın dış sınırlarının hem istikrarlı hem de esnek kılınabilmesi için bu modelin daha da geliştirilmesi gerekmektedir (Münkler, 2009: 258-59). Dolayısıyla, Avrupa gelecekte imparatorluk düzeni modelinin bazı özelliklerini almaktan kaçınmayacak; Esnek sınırlara sahip olmak bir yandan AB için etkin işleyebilen bir mekanizmaya yol açarken diğer yandan da uluslararası arenada kendi hedeflerini benimsetebilmesine olanak sağlayacaktır. Son dönemlerde çok vitesli Avrupa tartışmalarının yoğunluk kazanması yine bu çerçevede değerlendirilebilir.

AB geleneksel anlamda fetih üzerine değil de daha ziyade davet üzerine inşa edilen bir imparatorluktur. Her genişleme, AB’nin normatif

düzeninin empoze edildiğinin ötesinde yeni sınır bölgeleri yarattığı için imparatorluk benzeri özellikler taşımaktadır (Haukkala, 2008: 1610). AB'nin gri bölgeler yaratarak farklı kuralların hakim olduğu çemberler yaratması da imparatorlukları anımsatan diğer bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. AB'nin komşu bölgelere yönelik politikası, Avrupalı kimliğini ve tam üyelik sıfatını vermeksizin komşularından kaynaklanan sorunları kontrol edebilmeyi hedeflemektedir (Haukkala, 2008:1604). AB bir yandan normatif gücünün etkisini yitirmemesini temin etmek için genişlemeden vazgeçemezken, diğer yandan imparatorlukların aşırı genişleme tuzağına düşmekten çekinmektedir. Avrupa Birliği Komşuluk Politikası'nın temel işlevlerinden biri, tam üyelik olmaksızın AB değerlerinin empoze edilmesini sağlamasıdır.

Bir imparatorluktan bekleneceği şekilde, AB yakın çevresini istikrarlı tutarak ve merkez ile ilişkilendirerek kendi ekonomik ve güvenlik çıkarlarını yürütmeye çalışmaktadır. AB, demokratik dönüşüm yönündeki desteğini sürekli tekrarlamaya devam etmesine rağmen otoriter rejimler ile işbirliğini durdurmamaktadır (Del Sarto, 2016). AB için temel hedef insan haklarına saygılı, azınlıkları gözeten, hukuk devleti ilkelere sahip, demokratik ve güvenilir bir yönetim iken, acil ihtiyaçlar güvenlik ve istikrar olabilmektedir. AB'nin Arap Baharı ve sonrasında verdiği tepkiler bunu göstermektedir. AB, bir yandan insan haklarına ve demokrasiye dayalı yönetimlerin oluşturulmasını desteklerken diğer yandan mülteci akınının ve devlet dışı şiddet örgütlerinin kendisine etkisini minimuma indirmeye çalışmaktadır. AB, Arap Baharının başlangıcında demokrasi ve özgürlüğü daha çok vurgularken, zamanla mülteci akını ile daha fazla karşılaşınca, istikrar ve güvenliğin Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da sağlanmasına daha çok vurgu yapmaya başlamıştır.

AB, hangi ülkelerin katılabileceğini ve genişlemenin ne zaman durdurulacağını belirleyecek herhangi bir açık kritere sahip değildir (Haukkala 2008: 1609). Avrupa Birliği, gittikçe daha yoğun bir işbirliğine giderken aynı zamanda üye olmak isteyen ülkelere açık olduğunu kanıtlayarak süper bir güce dönüşmektedir. Aynı zamanda uluslararası alanda teritoryal olarak genişleyen tek yapıdır. Uzun vadede Avrupa

bölgesinde toprakları bulunmayan ülkeler de üye olmak için baskı yapacaklardır (Alkan, 2007: 55-56). Karmaşa ve belirsizliğin artmakta olduğu günümüzde gittikçe daha çok ülke üyelik için baskı yapma yoluna gidecektir. Bu bölgelerden istikrarsızlık ihraç etmek istemeyecek olan Birlik, üyelik perspektifinden vazgeçemez. Genişleme süreci sadece bir işbirliği geliştirilmesi süreci değildir fakat aynı zamanda Birliğin kendi geleceğine yatırım yapması da demektir.

AB'nin istikrarsız komşuları Birlik için hem risk hem de fırsatlar yaratmaktadır. Bir yandan her zaman için istikrarsızlıkların Birliğe sızması riski varken diğer yandan bu istikrarsızlıklar Birliğin genişlemesi için uygun zemin sağlamaktadır. İstikrarsız yapıların elitlerinde, ancak Birliğe dahil olduklarında istikrar ve düzene kavuşacakları kanaati oluşurken benzer şekilde Birliğin elitlerinde de aynı kanı oluşmaktadır. Bu da merkez ve merkezkaç elitlerin aynı kanaatte buluşmalarını sağlayarak Birliğin hızlı bir şekilde yayılmasını sağlamaktadır.

21. yüzyılda Çin'in ve Hindistan'ın yükselişi mevcut dünya sistemini değiştirecek potansiyele sahiptir. Bu yüzyıl ABD ile birlikte artan bir şekilde Çin ve Hindistan yüzyılı olacaksa, o zaman aynı zamanda mega devletler yüzyılı olarak da görülmelidir (Jacques, 2016: 293). Her ne kadar klasik ulus-devletler ortadan kalkmasa bile mega devletlerin ortaya çıkması, mevcut uluslararası sistemin alışlagelmiş işleyişinin değişeceğinin göstergesi olabilir. Yoğunlaşan bir küresel ve bölgesel rekabette, görece küçük ulus devletlerin pek seçme şansları olmayacaktır. Varlıklarını sürdürebilmek için mevcut mega yapılardan birine yanaşmak zorunda kalacaklardır. Avrupa Birliği'nin böyle bir uluslararası sistemde diğer mega yapılara göre çekim merkezi olma hususunda daha avantajlı bir konumda olduğu kuşkusuzdur. Küçük ve istikrarsız ulus devletler söz hakkına sahip oldukları bir mega yapıyı diğerlerine tercih edeceklerdir.

Ulus-devletlerin ilelebet var olacak siyasal örgütlenme şekli olarak düşünmek büyük bir yanılsamadır. Tek tek bireylerin hayatından daha uzun ömürlü olsalar da nihayetinde tarihsel yapılar olduğundan ebed müddet yapılar değildirler. Ulus-devletler Avrupa için en fazla dört – beş

yüzyıllık bir geçmişe, Avrupa dışında ise ancak yüzyıllık bir geçmişe sahiptir. Ondan önceki insanlık tarihi, imparatorlukların yükseliş ve düşüş tarihidir aslında. Ulus altı ulusların daha görünür olmaya başlaması, devletin şiddet tekeline yitirmeye başlaması, başarısız devletlerin ortaya çıkmaya başlaması vb göstergeler yeni bir siyasal örgütlenme ihtiyacını göstermektedir. Son dönemlerde korumacı politikaların artması, sınırlara daha belirgin bir şekilde duvarlar örülmeye başlanması vb. olaylar ulus-devletlerin yeniden güç kazandığına yorumlanmaktadır. Bu tür tepkiler ulus devletlerin krizini çözmeye yetmemekte ve uluslar arası sistemde güven ve istikrar yerine kaos ve karmaşayı daha da arttırmaktadır. AB benzeri yapılar yeni siyasal örgütlenme yapısı olarak önemli bir seçenek sunabilir.

AB'nin çok kültürlü, çok dilli, çok dinli, çok etnikli yapısı yine imparatorlukları anımsatan bir yönüdü. Böyle bir yapıda birliğin sağlanması için semboller çok önemli bir işlev görmektedir. *Diğer imparatorluklar gibi AB de büyük ölçüde görsel sembollere yaslanmaktadır.* AB'nin web sitesinde gösterdiği ve aynı zamanda kıtada kullanılan para birimi üzerinde bulunan haritalar, kolektif kimliği ve üstünlük duygusunu somutlaştıran imgeler olarak güçlü emperyal tasavvurlar taşımaktadır (Foster, 2013: 371). Bu imgeler AB'nin çok dilli bariyerlerini aşmasını sağlayarak evrensel bir kimliğin vatandaşları arasında somutlaşmasını sağlamaktadır. AB'nin bayrağı, marşı, ve Avrupa günü en başta gelen semboller arasında sayılabilir. Kuşkusuz AB'nin sembollerinden en önemlisi günlük kullanılan parasıdır. Para mesaj iletmek için en uygun araçlardan biridir. AB para birimi olan Euro, üzerinde bulunan harita içeriği kadar önemli araçtır. Her daim kullanılan bir öğede zuhur etmesiyle politik bir ikon olarak harita, potansiyel olarak sınırsız sayıda insana sınırsız bir sürede görünür olmaktadır. Bayrak, marş, pasaport veya AB'nin kendisini beyan ettiği diğer araçlardan açık arayla en çok görünür olanı paradır. Para aynı zamanda çok daha somut bir şekilde AB ile ilişkilendirilebilmektedir (Foster, 2013: 394). Semboller dinlerin, ulusların, imparatorlukların vb. yapıların vazgeçilmezleridir. Semboller sayesinde Benedict Anderson'un deyimiyle "Hayali Cemaatler" kendilerini her gün yeniden yaratırlar (Anderson, 1995). Semboller aracılığıyla

sıradan bireylerin sadakatini her gün yeniden sağlarlar. Birbirlerini hiç görmemiş ve belki de hiçbir zaman görmeyecek olan insanlar semboller aracılığıyla aynı yapının parçası oludunu tasavvur edebilmektedir.

Avrupa Birliği süreci her şeyden önce gönüllülük ilkesine dayanmaktadır. İsteyen üye devlet Brexit olayında olduğu gibi Birlikten ayrılabilir. Aynı zamanda insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğüne dayanan zordan ziyade rızanın öne çıktığı bir örgütlenmedir. Dolayısıyla Avrupa Birliği'ni imparatorluk örgütlenmesine benzeştiren bazı öğeler bulunsa da farklılaştıran öğeler çok daha fazla olduğundan Birlik bir imparatorluktan çok nevi sahsına münhasır bir örgütlenme yolunda ilerlemektedir.

6. Dağılma

Bu kısımda AB'nin dağılması veya uluslararası politikada etkisiz kalması değerlendirilecektir. Uzun vadede AB önündeki en önemli meydan okuma, yönetici elit arasında bir uzlaşının oluşmamasıdır. Ekonomik entegrasyona rağmen siyasal bütünleşmenin sağlanamaması durumunda AB'nin varlığını sürdürebilmesi oldukça zor görünmektedir. Üst sınıflar arasındaki siyasi uzlaşma sorunu Avrupa Birliği'nin karşılaştığı en önemli meydan okuma olacaktır.

Avrupa'da mülteci krizinin, yabancı düşmanlığının, terör tehdidinin ve ırkçılığın yarattığı aşırı sağcı ve milliyetçi akımların etkisindeki siyasi partilerin sayısı ve oy oranları artmaktadır. Avrupa'da yaşanmakta olan ekonomik kriz, yükselmekte olan aşırı sağ ve popülizm, AB projesine karşı olan kesimlerin artmasına yol açmaktadır. Brexit olarak adlandırılan AB için büyük önem arz eden İngiltere'nin Birlik'ten ayrılması AB'nin karşılaşmakta olduğu meydan okumaların boyutunu göstermektedir. Yönetici elitler arasında siyasal bir uzlaşmaya ulaşamaması durumunda AB dağılma tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır.

Dünya-sistemde hegemonya, iktisadi avantajı emniyete almak ve pürüzsüz işleyişini sağlamak için esas itibariyle siyasi bir yapılar kümesi gerektirir (Wallerstein, 1998: 43). Etkin işleyebilen bir siyasi yapı inşa edemediği müddetçe AB, hegemonya mücadelesinde geri kalacaktır.

AB birçok yerel siyasi baskı ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu da AB'nin rakiplerine göre siyasi belirsizliğin daha çok hakim olduğu bir siyasal örgütlenme olmasına yol açmaktadır. AB'nin kendi içindeki siyasi uyumsuzlukları halledememesi halinde hegemonya mücadelesinde geri düşmesi kaçınılmazdır.

Wallerstein'a göre 18. Yüzyılda İngiltere ve Fransa arasında yaşanan hegemonya mücadelesinde Fransa'nın geri kalmasının en önemli sebeplerinden biri iç çelişkileri dolayısıyla yönetici elit arasında uzlaşının tam sağlanamamasıdır (2005: 325). AB'nin kendi içindeki siyasi uyumsuzlukları halledememesi halinde bu durum hegemonya mücadelesinde geri düşmesine yol açabilir. İç çelişkilerinin üstesinden gelememesi ve dolayısıyla içeride yıkıcı bir rekabete yönelmesi AB'in dağılmasına yol açabilir.

Avro bölgesinin krize esas teşkil eden yapısal sorunu, "ekonomik bütünleşme/siyasal parçalanmışlık" paradoksudur (Öniş; Kutlay, 2012: 5). Ekonomik entegrasyona rağmen siyasal bütünleşmenin tamamlanmamış olması AB'nin günümüzde karşılaştığı birçok sorunun yapısal temelini oluşturmaktadır. AB'nin ekonomik entegrasyonda ulaştığı seviye daha fazla siyasal entegrasyonu kaçınılmaz kılmaktadır. Bu yapılmadığı takdirde ekonomik entegrasyonunda varlığını sürdürmesi mümkün değildir.

Daha önce Avrupa'nın komşularını dönüştürmesi gündemde iken artık komşularının Avrupa'yı dönüştürmesi gündem olmaktadır. Avrupa'nın komşularından kaynaklanan mülteciler, devlet dışı şiddet örgütleri, ekonomik kriz vb. birçok mesele, Avrupa'daki siyasal konjonktürü dönüştürmekte ve toplumsal kaygıları ciddi manada arttırmaktadır. Arap Baharının yarattığı kaos ve karmaşa, AB'nin komşularına empoze ettiği vizyon, norm ve ilkelerin yerini istikrara yönelik kaygılara bırakmaktadır (Dalay, 2018). AB liderlerinin kullandığı söylemde de bu değişim gözlenmektedir. Bir taraftan insan hakları, demokrasi, iyi yönetim vb. ilke ve normlara yapılan vurgu giderek azalırken diğer taraftan komşu bölgelerde güvenlik ve istikrara yapılan vurgu daha da artmaya başlamıştır. Avrupa kıtasında inşa ettiği barış sürecini çevresine

ihraç etmeye çabalayan bir Avrupa yerine reaktif ve içe kapanmacı politikalara yönelen bir AB karşımıza çıkmaktadır. AB geleceği inşa edecek adımları ihmal edecek ölçüde günü kurtarmaya yönelik politikalara yoğunlaşmış durumdadır. AB'nin yakın çevresi tarihsel bir dönüşüm sürecine girdiği halde, AB anlamlı ve olumlu bir katkı sunmaktan oldukça uzak bir konumdadır.

Avrupa çapında artmakta olan sağ popülizm, Birliğin geleceğini tehlikeye atma potansiyeli en yüksek iç tehdit konumuna gelmiştir. Sadece Macaristan, Slovakya, Polonya gibi Doğu Avrupa ülkeleri değil aynı zamanda Fransa, Hollanda ve Almanya da büyümekte olan sağ popülist ve AB şüpheci partilerle baş etmek zorunda kalmaktadır. AB liderliği yerlici, popülist ve otoriter eğilimlere sahip bu hareketlerin geri dönüşlemez bir noktaya erişmeden karşı önlemlerini almak zorundadır. Aksi takdirde, bazı ülkeler izolasyoncu ve ulusal çıkarıcı politikalara yönelebilir. AB'nin herhangi bir global rol üstlenmesine ilgi göstermeyen bu kesimlerin yükselmesi, AB'nin ortak dış politikasını terk etmesine neden olabilir (Sus, 2016: 58).2017 yılında bir çok AB ülkesinde yapılan seçimler, Avrupa karşıtı popülist akımın kıta çapında olanak dahilinde olsa ihtimal dahilinde olmadığını göstermiştir. Hollanda, Fransa, Avusturya vb. yapılan seçimler AB karşıtlığından ziyade AB yanlılarının derinden ters domino etkisinin artmakta olduğunun işaretlerini vermiştir (Barbieri, 2017).

Göç ve terörizm gibi ortak meydan okumalara ortak karşılık verme gereksinimi dolayısıyla AB içindeki politik işbirliği daha da artabilir (Kuchenbecker; Mann; Thimm; Viol 2016: 5). Göç, terörizm, vb. devletlerin kendi başlarına üstesinden gelmesinin oldukça zor olduğu sorunlar, ancak bölgesel ve küresel bir işbirliği ile çözülebilir. Bu meydan okumalar bir yandan AB'nin geleceğine yönelik şüpheleri beslerken diğer yandan da AB'nin daha güçlenmesine zemin hazırlamaktadır.

Benzer bir etki Brexit olayı için de geçerlidir. İngiltere'nin AB'den ayrılması Yunanistan, İspanya, İtalya gibi ekonomik krizi daha derin bir şekilde yaşayan ülkelerin de AB'den ayrılması tartışmalarını alevlendirmiştir. Brexit'in domino etkisi yaparak AB'nin kısa sürede dağılması

veya etkisiz kalması endişelerine yol açmıştır. Britanya'nın ayrılma müzakerelerinin uzun sürmesi ve Britanya'nın tamamen ayrılmak istemesi gibi gelişmeler, AB ile ilgili başta oluşan olumsuz havayı zamanla yumuşatmıştır. Başka ülkelerin ayrılma tartışmaları da gazete haberlerinden öteye geçmemiştir. Post-Brexit AB'nin, ani bir dağılmadan ziyade ortak savunma ve ortak borç temel sütununu deneme ve test etmeye doğru ilerlemesi daha yüksek ihtimaldir (Barbieri, 2017). Brexit olayının ters domino etkisi yapma ihtimali gittikçe yükselmektedir. Siyasal entegrasyona en çok karşı çıkan ülkenin itirazının ortadan kalkması daha fazla entegrasyon için zemin hazırlamaktadır. Bu durum AB liderlerini, Birliğin kalan üyeleri arasında işbirliğini daha da güçlendirmelerine teşvik etmektedir.

Üye ülkeler, Birlik olarak hareket ettiklerinde ayrı ayrı hareket etmelerinden daha çok etkili olabildiklerini gördükçe siyasal uzlaşma sorununun üstesinden gelmek daha da kolaylaşacaktır. Bütün Avrupalı ülkeler özellikle de küçük ülkeler AB'yi kendi etki ve güçlerinin bir çoğaltanı olarak görmekte-dirler (Peterson, 2008:204). Bütün AB üye ülkeleri Birlik öncesine göre hemen her alanda daha etkili olmaktadır. Bu da Birlik içindeki entegrasyonun artmasının en önemli tetikleyicisi olmaktadır. Avrupa ülkeleri gerek ekonomik olarak gerekse de politik olarak çevre konumuna düşmek istemiyorlarsa Birlik içinde hareket etmek zorundadırlar. Dünya-sistemde yaşanan yoğun rekabette, tamamen silinme tehlikesi Avrupa ülkeleri arasındaki entegrasyonu daha arttıracaktır. Dolayısıyla Avrupa Birliği'nin ilerlemesinde en önemli unsurlardan biri de dış tehdittir. Yoğun bir rekabetle yüz yüze kalacak olan AB üyeleri kendi aralarındaki küçük tartışmaları bir kenara iterek daha derin bir işbirliğine yöneleceklerdir.

AB'ye üye olan özellikle de küçük ve orta büyüklükteki ülkeler, kendilerini dünya siyasetinde daha önemli ülkeler haline getirdiği için AB'nin dış politika konusunda güçlü bir aktör olarak ortaya çıkmasını desteklemektedirler. AB içindeki büyük ülkeler de, AB adına konuşmanın veya kendi konumlarına paralel bir AB tutumunun oluşmasının küresel siyasette kendi konumlarını desteklediğini fark etmişlerdir (Terzi, 2014:

565). Dolayısıyla üye ülkelerin dünya siyasetindeki önemini artırdığından, hemen hemen tüm üyeler daha güçlü bir AB arzulamaktadırlar.

Kissenger'a göre, Soğuk Savaş sonrası dünyada, Avrupa'daki geleneksel ulus-devletler tek tek, küresel rol için gerekli kaynaklara sahip değildirler. Kendilerini Avrupa Birliği'nde bir araya getirme çabalarının başarısı, gelecek nüfuzlarını belirleyecektir. Birleşmiş bir Avrupa, büyük devlet rolü oynamaya devam edecek; ulus-devletlere bölünmüş bir Avrupa, ikincil statüye kayacaktır (2002: 784). Birleşmiş bir Avrupa'nın hemen her üyesinin sahip olduğu güç, birleşme öncesine göre artmış olacaktır. Her ne kadar bazı üyeler daha çok avantaj sağlasa bile birleşme sürecinden her ülkenin avantaj sağlaması, Birliğin daha da derinleşmesini sağlayan en temel etkidir. Uluslararası arenada ikincil bir statüye düşme tehdidi üst sınıflar arasındaki uzlaşmazlığın aşılmasında en büyük etken olacaktır. Avrupa Birliği projesi bir anlamda çok büyük yıkımlara yol açan iki dünya savaşı sonucunda, Avrupa'nın, uluslararası siyasetinin merkezi konumunun ortadan kalkmasına bir tepkidir. AB projesi bir bakıma, Avrupa'yı yeniden uluslararası siyasetin merkezi haline getirmeye yönelik bir çabadır. Bölünmüş bir Avrupa'nın dünya politikasında herhangi bir belirleyici gücünün olmayacağı kesindir.

Sonuç

Avrupa Birliği her ne kadar bazı dönemlerde bir takım krizlerle karşı karşıya kalsa da bunlar AB'nin varlığının ortadan kalkacağı anlamına gelmemektedir. Göç ve mülteci krizleri, artan yabancı düşmanlığı, aşırı sağın yükselişi, devlet dışı şiddet örgütlerinin artan etkinliği vb. sorunlar sadece AB'in karşılaştığı meydan okumalar değildir. Bunlar aynı zamanda tüm dünyayı etkileyen problemlerdir. Tek tek ulus devletlerin bu meydan okumaların üstesinden gelmesi mümkün değildir. Bölgesel ve küresel bir işbirliği ile ancak bu problemler çözülebilir. Avrupa Birliği küreselleşmenin ortaya çıkardığı bu yeni meydan okumaların üstesinde(n) gelebilecek ulus devlet sonrası bir işbirliği zemini yaratmaktadır. Tek tek aktörlerin üstesinden gelmesinin imkansız olduğu bu tür sorunlar, aynı zamanda AB'nin daha güçlenmesine zemin

hazırlayabilirler. Ayrıca Brexit olayı ters domino etkisi yapabilir. Siyasal entegrasyona en çok karşı çıkan ülkenin itirazının ortadan kalkması daha fazla entegrasyon için zemin hazırlayabilir. Birliğin kalan üyelerinin işbirliğini daha da güçlendirmelerine yol açabilir.

“Önce Amerika” mottosu ile gün yüzüne çıkan Amerika'nın çıkarlarını her şeyden önde tutan ve dolayısıyla hegemonyaların en önemli özelliklerinden biri olan uzun vadeli çıkarları için kısa vadeli maliyetlere katlanmaktan vazgeçen yeni Amerikan yönetimi, ABD liderliğinin meşruiyet temellerini ortadan kaldırmaktadır. Global otoriterleşme eğilimine karşı liberal demokrasiyi, insan haklarını ve hukuk devletini savunan AB, liberal dünya düzeninin varlığı için çok kritik bir rol oynamaktadır. Yeni Amerikan yönetiminin şimdiye kadar sürdürmekte olduğu küresel hegemonya rolünden vazgeçmesi, AB'nin küresel hegemonik bir güç olmasına zemin yaratmaktadır.

Avrupa Birliği küresel hegemonya mücadelesinde büyük avantajlara sahiptir. Devam eden genişleme süreciyle birlikte dünyanın en büyük pazarı haline gelen AB, dünya ticaretinin üçte birini tek başına gerçekleştirmektedir. Dünyanın en çok kullanılan ikinci para birimini yaratan ve en yenilikçi ekonomilerine sahip olan AB, kapitalist dünya ekonomisinde sermaye birikiminin merkez üssü olma mücadelesinde önemli bir avantaja sahiptir. AB'nin kendi iradesini hakim kılabilme konusunda eşsiz bir gücü bulunmaktadır. Bunun en önemli göstergesi teritoryal olarak genişleyebilen tek aktör olmasıdır. Evrensel bir dil inşa ederek kendi çıkarlarını genelin çıkarı olarak sunabilme hususunda çok başarılıdır. Evrensel norm ve değerler yaratabilen ve bunları istikrarlı bir şekilde savunabilen tek aktör konumundadır. Dünyanın başka hiçbir büyük gücü, diğer ülkelerin kendisinin politikalarını izlemeleri ve değerlerini benimsemeleri hususunda AB kadar başarılı olamamıştır.

AB her ne kadar bir imparatorluk değilse bile imparatorluk yapılarını andıran özellikler taşımaktadır. Esnek sınırlara sahip olması, periferisinde istikrarsız küçük siyasal aktörlere sahip olması, hiyerarşik örgütlenme yapısı bunların başında gelmektedir. Yakın çevresinde kendisine rakip güçlü aktörlerden ziyade küçük istikrarsız siyasal örgütlenmelerin

bulunması AB'nin genişlemesi için bir siyasi boşluk yaratmaktadır. AB, periferisinden istikrarsızlık ihraç etmek istemiyorsa buralarla ilgilenmek zorundadır. Sonuç olarak Avrupa Birliği etkin işleyebilen bir siyasi örgütlenme kurabildiği takdirde hegemonyal ve emperyal yapıların çakıştığı bir yapı olacaktır. Böyle bir Avrupa da aynı düzenin bazı yönlerden hegemonik bir güç, bazı yönlerden de bir imparatorluğu andıran özellikler taşıyacaktır.

THE FUTURE OF THE EUROPEAN UNION: HEGEMONY, EMPIRE, DISINTEGRATION

Abstract

How effective the European Union can be on world politics is causing a variety of debates, with a emerging common foreign policy, based on soft power rather than hard power, and an uncertain political organization because of not completed. What kind of role can the European Union ,which is regarded as economic giant, political dwarf and military worm by some thinkers, play in world politics,? In this study, it is argued that European Union has significant advantages in the global hegemony struggle. If it can construct a politically active structure, it is foreseen that the Union resemble some aspects of hegemony and some aspects of its empire. In this study, it is aimed to analyze what kind of role EU can play in international politics. For this purpose firstly the hegemonic understandings of theories of international relations will be emphasized. Then it is aimed at determining the advantages and disadvantages of the EU in the hegemony struggle, especially in the framework of the hegemonic approach of critical theory. It will also attempt to reveal aspects of the EU development process that resemble the emergence of empires. Finally, the possibility of disintegration of the EU will be assessed.

Key words: European Union, Hegemony, Empire, Disintegration

Kaynaklar

- Agnew, Hohn (2005). *Hegemony The New Shape of Global Power*. Philadelphia: Temple University Press.
- Alkan, M. Nail (2007). *The Future of Europe*. Ankara: Platin.
- Anderson, Benedict (1995). *Hayali Cemaatler*. Çev. İskender Savaşır. İstanbul: Metis Yayınları.
- Anderson, Perry (2007). *Gramsci Hegemonya Doğu-Batı Sorunu ve Strateji*. Çev. Tarık Günersel. İstanbul: Salyangoz Yayınları.
- Arrighi, Giovanni (2000). *Uzun Yirminci Yüzyıl*. Çev. Recep Boztemur. Ankara: İmge Kitabevi.
- Arrighi, Giovanni (2009). *Adam Smith Pekin'de 21. Yüzyılın Soykütüğü*. Çev. İbrahim Yıldız. İstanbul: Yordam Kitap Yayınları.
- Barbieri, Pierpaolo (2017). Europe's Reverse Domino Effect. *Foreign Affairs*, <https://www.foreignaffairs.com/articles/western-europe/2017-03-16/europes-reverse-domino-effect>, 16.03.2017, Erişim Tarihi: 10.10.2018.
- Bauman, Zygmund (2004). *Europe an Unfinished Adventure*. Cambridge: Polity Press.
- Brzezinski, Zbigniew (1998). *Büyük Satranç Tahtası*. Çev. Ertuğrul Dikbaş, Ergun Kocabıyık. İstanbul: Sabah Kitapları.
- Cox, Robert (2016). Küresel Yönetişimin Yapısal Sorunları: Avrupa'yı Bekleyen Sonuçlar. *Dünya Düzenine Yaklaşımlar*, Robert W. Cox; Timothy J. Sincilair, Çev. Sezgi Durgun. s.237-241. İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi.
- Cox, Robert (2016). Sosyal Kuvvetler, Devletler ve Dünya Düzenleri: Uluslar arası İlişkiler Teorisinin Ötesinde. *Dünya Düzenine Yaklaşımlar*, Robert W. Cox; Timothy J. Sincilair, Çev. Sezgi Durgun. s. 98-123. İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi.
- Cox, Robert W. (2016). Gramsci, Hegemonya ve Uluslar arası İlişkiler: Metot Üzerine Bir Deneme. *Dünya Düzenine Yaklaşımlar*. Robert W. Cox; Timothy J. Sinclair, Çev. Sezgi Durgun. İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi.

- Dalay, Galip (2018). Avrupa – Türkiye - Ortadoğu : Kim dönüşüyor, kim dönüştürüyor?. <http://www.karar.com/yazarlar/galip-dalay/avrupa-turkiye-ortadoğu-kim-donusuyor-kim-donusturuyor-5961>. 15.01.2018. Erişim Tarihi: 10.10.2018.
- Del Sarto, Raffaella A. (2016). Normative Empire Europe: The European Union, its Borderlands, and the 'Arab Spring'. *JCMS 2016*, Vol. 54, Number 2, pp. 215-232.
- Ferguson, Naill (2017). Hegemony or Empire?. 4 Mayıs 2017, <https://www.foreignaffairs.com/reviews/review-essay/2003-09-01/hegemony-or-empire>. Erişim Tarihi: 10.10.2018.
- Fischer, Joschka (2006). *Tarihin Dönüşü 11 Eylül'den Sonra Dünya ve Batı'nın Yeniden Yapılanması*. Çev. Evrim Güney. İstanbul: Merkez Kitapları Yayıncılık.
- Fischer, Joschka (2017). Almanya'nın önündeki büyük tehlike. Aljazeera Türk, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/almanyanin-onundeki-buyuk-tehlike>. 02.02.2017, Erişim Tarihi: 10.10.2018.
- Foster, Russell (2013). Tabula Imperii Europae: A Cartographic Approach to the Current Debate on the European Union as Empire. *Geopolitics*, Vol. 18, pp.371-402.
- Gilpin, Robert (1999). *War and Change in World Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gilpin, Robert (2011). *Uluslararası İlişkilerin Ekonomi Politikası*. Çev. Murat Duran, Selçuk Oktay, M. Kadir Ceyhan, Gürkan Polat. Ankara: Kripto Yayınları.
- Gökten, Yeliz Sarıöz (2013). *Hegemonya İlişkilerinin Dünü, Bugünü ve Geleceği*, Ankara: NoteBene Yayınları.
- Gramsci, Antonio (2007). *Prison Notebooks*. Vol. III, Ed. and Trans. by Joseph A. Buttigieg, New York: Columbia University Press.
- Habermas, Jürgen (2007). *Bölünmüş Batı*. Çev. Dilman Muradoğlu. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Hardt, Michael ve Negri, Antonio(2003). İmparatorluk. Çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Haukkala, Hiski (2008). The European Union as a Regional Normative Hegemon: The Case of European Neighbourhood Policy. *Europe-Asia Studies*, Vol. 60, No. 9 (November 2008), pp.1601-1622.
- <http://www.wipo.int/portal/en/>, *World Intellectual Property Organization*. Global Innovation Index 2018. http://www.wipo.int/press-room/en/articles/2018/article_0005.html. 10.06.2018,Erişim Tarihi: 10.10.2018.
- <http://www.worldbank.org/>. Research and development expenditure (% of GDP). <https://data.worldbank.org/indicator/GB.XPD.RSDV.GD.ZS>, Erişim Tarihi: 10.10.2018.
- <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>. The World Bank, Erişim Tarihi: 10.10.2018.
- Jacques, Martin (2016). Çin Hükmettiğinde Dünyayı Neler Bekliyor?. Çev. Sami Oğuz. Ankara: Akıl Çelen Kitaplar.
- Joseph, Jonathan (2002). *Hegemony A Realist Analysis*. London: Routledge.
- Kennedy, Paul (2002). *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri*. Çev. Birtane Karanakçı. İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Keohane, Robert O. (1984). *After Hegemony Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton: Princeton University Press.
- Kissenger, Henry (2002). *Diplomasi*. Çev. İbrahim H. Kurt, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kuchenbecker, Anna; Mann, Dennis-Jonathan; Thimm, Johannes; Viola, Lora Anne (2016). "EU Hegemony by Default", *European Union in the World 2025*, Ed. Monika Sus and Franziska Pfeifer, pp. 5-7. London: Dahrendorf Forum.
- Manners, Ian (2000). Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?. Eoskilde University, pp. 1-61. Copenhagen: Copenhagen Peace Research Institute.

- Münkler, Herfried (2009). İmparatorluklar Eski Roma'dan ABD'ye Dünya Egemenliğinin Mantiği. Çev. Zehra Aksu Yılmaz, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Nye, Joseph S. (2005). *Yumuşak Güç Dünya Siyasetinde Başarının Yolu*, Çev. Rayhan İnan Aydın. Ankara: Elips Kitap Yayınları.
- Öniş, Ziya ve Kutlay, Mustafa (2012). Ekonomik Bütünleşme/Siyasal Parçalanmışlık Paradoksu: Avro Krizi ve Avrupa Birliği'nin Geleceği. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 9, Sayı 33, s.3-22.
- Özdal, Barış (2013). *Avrupa Birliği Siyasi Bir Cüce, Askeri Bir Solucan Mı?*. Bursa: Dora Yayıncılık.
- Özel, Soli (2017a). ZBİG. <https://www.haberturk.com/yazarlar/soli-ozel/1510473-zbig>. 28.05.2017. Erişim Tarihi: 10.10.2018.
- Özel, Soli (2017b). Trumpistan ve dünya. <https://www.haberturk.com/yazarlar/soli-ozel/1532286-trumpistan-ve-dunya>. 16.06.2017. Erişim Tarihi: 10.10.2018.
- Peterson, John (2008). The EU as a Global Actor. *The European Union How does it Work?*. Ed. Elizabeth Bomberg, John Peterson and Alexander Stubb, p. 202-221. New York: Oxford University Press.
- Rehn, Olli (2007). *Avrupa'nın Gelecek Sınırları*. Çev. Onur Şen-Hasan Kaya. İstanbul: 1001 Kitap Yayınları.
- Sönmezoğlu, Faruk (2000). *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*. İstanbul: Der Yayınları.
- Sus, Monika (2016). The Ultimate Wake-up Call- Five Policy Recommendations for the European Union's Foreign Policy. *European Union in the World 2025*. Ed. Monika Sus and Franziska Pfeifer. pp. 56-58 London: Dahrendorf Forum.
- T.C. Ticaret Bakanlığı (2017). Dış Ticaret ve Başlıca Ekonomik Göstergeler Bülteni (2017 Yıllık). <https://www.ticaret.gov.tr/istatistikler/dis-ticaret-istatistikleri>. Erişim Tarihi: 10.10.2018.
- Terzi, Özlem (2014). Avrupa Birliği'nin Dış Politikası: Varoluş Tartışmasından Etkinliğin Sorgulanmasına. *Dış Politika Karşılaştırmalı*

Bir Bakış. Der. Faruk Sönmezoglu; Özgün Erler Bayır. İstanbul: Der Yayınları.

Tsoukalis, Loukas (2004). *What Kind of Europe?*. New York: Oxford University Press.

Wallerstein, Immanuel (1998). *Jeopolitik ve Jeokültür*. Çev. Mustafa Özel. İstanbul: İz Yayıncılık.

Wallerstein, Immanuel (2000). Küresel Olasılıklar 1990-2025. *Geçiş Çağı - Dünya Sisteminin Yörüngesi (1945-2025)*. Terence K. Hopkins; ve Immanuel Wallerstein, Çev. Nuri Ersoy / Ender Abadoğlu, s.284-306. İstanbul: Avesta Basın Yayın.

Wallerstein, Immanuel (2005). *Modern Dünya-Sistemi*, II. Cilt, Çev. Latif Boyacı. İstanbul: Bakış Yayınları.

Wallerstein, Immanuel. (2004). *Amerikan Gücünün Gerileyişi Kaotik Bir Dünyada ABD*. Çev. Tuncay Birkan, İstanbul: Metis Yayınları

Zielonka, Jan (2007). *Europe As Empire The Nature Of The Enlargement European Union*. New York: Oxford Universty Press.